

Aan Provinciale Staten

Onderwerp:

Monitoring Natura 2000- gebieden (LG/T2025.039) en uitwerking motie 1647 en motie 1596

Geachte Statenleden,

Tijdens de vergadering van Provinciale Staten van 10 december 2025 heeft Gedeputeerde Bonte toegezegd om een brief te sturen aan uw Staten over de monitoringssystematiek van de Natura 2000-beheerplannen en het tijdpad daarvan (LG/T2025.039). Dit onderwerp heeft tevens een relatie met [motie 1647](#) “Ecologische basis van SANE versterken met actuele veldgegevens en onafhankelijke toetsing van natuurdoelanalyses” en met de afhandeling van [motie 1596](#) ‘Verbeter de Natuurdoelanalyses’.

In de commissie Landelijk Gebied van 21 januari jl. lag een behandelvoorstel voor motie 1596 voor. Tijdens de vergadering is aangegeven dat de motie als afgehandeld beschouwd kan worden als er duidelijkheid komt over nulmetingen/de referentiesituatie voor de Natura 2000-doelen. Omdat hier een duidelijke link is met monitoring, wordt dit in deze brief meegenomen. In de voortgangsbrief over motie 1647¹ is aangegeven dat de provincie voor elk Natura 2000-gebied een monitoringsplan opstelt. Uit vragen die gesteld zijn tijdens een technische sessie over Natura 2000-beheerplannen en het Natuurbeheerplan Zuid-Holland is gebleken dat er nog veel onduidelijkheden zijn over monitoring. In deze brief wordt daarom uitgebreid ingegaan op de monitoringssystematiek, de planning, landelijke ontwikkelingen, beschikbaarheid en validatie van data en het gebruik van data bij het opstellen van de Natura 2000-beheerplannen.

Monitoringsplannen

In de nieuwe Natura 2000-beheerplannen die worden opgesteld, is een hoofdstuk monitoring opgenomen. In dat hoofdstuk is beschreven wat er gemonitord moet worden. Hierbij is gekeken naar de natuurdoelen (op basis van de zogenaamde profielfdocumenten²), de maatregelen (is er extra monitoring nodig om effect te kunnen bepalen), drukfactoren (voor zover aanvullend) en medegebruik van het gebied (als hier knelpunten zijn geconstateerd of worden vermoed).

In het monitoringshoofdstuk is aangegeven dat er voor elk Natura 2000-gebied een monitoringsplan wordt opgesteld. In het monitoringsplan wordt uitgewerkt hoe de monitoring wordt uitgevoerd, en wie daarvoor verantwoordelijk is. De afgelopen tijd is hiervoor een standaardaanpak ontwikkeld, die

¹ <https://pzh.notubiz.nl/document/16222255/>

² <https://www.natura2000.nl/beschermde-natuur>

per gebied kan worden uitgewerkt. Deze monitoringsplannen zullen worden gebruikt voor het plannen van de monitoring die uitgevoerd moet worden en voor het uitwerken van de bijbehorende kosten.

Planning

De monitoringsplannen per gebied worden opgesteld nadat de Natura 2000-beheerplannen zijn opgeleverd. Dit betekent dat de planning grotendeels volgt op de planning voor de Natura 2000-beheerplannen. De nieuwe Natura 2000-beheerplannen worden in 2026 en 2027 afgerond (zie ook [de brief](#) met kenmerk PZH-2025-875035489 van 17 juli 2025). We starten allereerst met de monitoringsplannen voor de Natura 2000 gebieden waarvoor Provincie Zuid-Holland zelf de voortouwnemer is. Voor de overige gebieden ligt het initiatief bij de voortouwnemers voor die gebieden (Rijkswaterstaat, Noord-Holland, Noord-Brabant en Gelderland) en maken we afspraken om monitoring gezamenlijk verder uit te werken.

Uitvoering van monitoring

Monitoring voor Natura 2000 richt zich o.a. op:

1. Verspreiding en dichtheden van planten en dieren en de kwaliteit van hun leefgebieden;
2. Omgevingscondities (zoals bodem, water en luchtkwaliteit) en drukfactoren.

Verspreiding en dichtheden van soorten worden op landelijk niveau gemonitord door een groot aantal partijen. Er zijn landelijke meetnetten, zoals het Netwerk Ecologische Monitoring (NEM), het Broedvogel Monitoring Project (BMP) en winter- en watervogeltellingen van Sovon, een meetnet van FLORON voor planten, meetnetten voor dag- en nachtvlinders van de Vlinderstichting en van RAVON voor reptielen en amfibieën. Deze meetnetten hebben als doel om landelijke verspreiding en trends in beeld te brengen. Hiervoor worden vaste protocollen en methodieken gebruikt, zodat monitoringsdata uit verschillende jaren vergeleken kunnen worden.

Daarnaast vindt gebied specifieke monitoring plaats, gericht op de natuurdoelen in het gebied. Hieronder vallen flora- en vegetatiekarteringen en onderzoeken naar verspreiding en dichtheden van beschermde soorten en 'typische soorten' (soorten waarvan het voorkomen een goede kwaliteit van habitattypen aangeeft). Deze monitoring wordt deels uitgevoerd door de provincie zelf, via opdrachten aan gespecialiseerde bureaus of soortenorganisaties zoals hierboven genoemd. Een ander deel van de monitoring is een verplicht onderdeel van de SNL-subsidies en wordt door de ontvangers van de SNL-subsidies (meestal terreinbeherende organisaties) georganiseerd. In de meeste gevallen besteden zij monitoring ook uit aan gespecialiseerde bureaus en organisaties, maar in sommige gevallen hebben zij zelf specialisten in dienst die de monitoring volgens vaste protocollen uitvoeren.

Naast de hierboven beschreven monitoring van natuurdoelen, vindt er ook monitoring plaats van drukfactoren en abiotiek (omgevingscondities) en maatregelen. Onder abiotiek vallen bijvoorbeeld water- en bodemkwaliteit, grondwaterstanden en grondwaterkwaliteit. Hieronder vallen het provinciaal grondwatermeetnet dat nog in ontwikkeling is en de (grond)waterkwaliteitsmeetnetten van de waterschappen en drinkwaterbedrijven. Voor drukfactoren is er bijvoorbeeld het landelijke Meetnet Ammoniak in Natuurgebieden (MAN), maar zijn er ook gebiedsspecifieke onderzoeken naar bijvoorbeeld watersystemen of recreatiedruk.

In het Verbeterprogramma VHR-monitoring (VVM) wordt gezamenlijk met het Rijk en andere provincies gewerkt aan het verbeteren van de monitoring van omgevingscondities (abiotiek en drukfactoren). Hiervoor moeten dus nog deels meetnetten ontwikkeld worden. Het VVM wordt verderop nader toegelicht.

Het monitoren van de directe (korte termijn) effecten van maatregelen is maatwerk, en wordt meegenomen in opdrachten en subsidies voor het uitvoeren van de maatregelen. Effecten die op langere termijn optreden, worden zichtbaar in de reguliere monitoring van soorten en vegetaties.

Referentiesituatie en nulmeting

In de commissie Landelijk Gebied van 21 januari jl. is gevraagd naar een nadere uitwerking van de nulmeting/referentiesituatie, aanvullend op het behandelvoorstel voor motie 1596. In vergunningverlening is de referentiesituatie (ook nulsituatie) een belangrijk begrip. Volgens de Vogel- en Habitatrichtlijn mag er geen sprake zijn van verslechtering ten opzichte van het moment dat een Natura 2000-gebied is aangemeld bij de Europese Commissie. Welk moment dat precies is, verschilt per gebied. Voor de meeste Habitatrichtlijngebieden is dit 2004, voor de Vogelrichtlijngebieden is dit meestal enkele jaren eerder (maar niet eerder dan 1994). Hoe de Natura 2000-doelen er op dat moment voor stonden, is zo goed als mogelijk vastgelegd in de eerste Natura 2000-beheerplannen.

Voor de habitattypen is de referentiesituatie de zogenaamde T0-habitatypekaart. Deze is of komt binnenkort voor alle Natura 2000-gebieden beschikbaar via de Nationale Databank Vegetatie- en Habitatkarteringen (NDVH.nl) en is ook in te zien via een [webviewer](#). De habitatypekaarten zijn gebaseerd op de vegetatiekartering die het dichtst bij de referentiedatum ligt. Vegetatiekarteringen worden elke 12 jaar uitgevoerd. Voor een aantal gebieden is ook al een T1-kaart beschikbaar. Deze komen na externe validatie ook beschikbaar via de NDVH.

Voor vogels worden al sinds de jaren '80 van de vorige eeuw gestandaardiseerde tellingen uitgevoerd. De data worden beheerd door Sovon Vogelonderzoek Nederland (sovon.nl/gebieden). Omdat vogelpopulaties sterk kunnen fluctueren door de jaren heen, wordt altijd naar een langere periode gekeken. Gebruikelijk is een periode van minimaal 6 jaar. De referentiesituatie is dan circa 3 jaar voor tot en met 3 jaar na het moment van aanmelden van het Vogelrichtlijngebied. Omdat voor vogels veel data beschikbaar is, kunnen zowel langjarige als korte termijn trends worden bepaald.

Voor overige soortgroepen wordt gebruik gemaakt van het Netwerk Ecologische Monitoring (netwerkecologischemonitoring.nl) en verspreidingsatlassen (verspreidingsatlas.nl). Over sommige soortgroepen (bijv. dagvlinders, libellen, zoogdieren, planten, reptielen en amfibieën) is veel informatie bekend over de verspreiding, ook van voor de aanwijzing van Natura 2000-gebieden en ten tijde van de referentiedatum. Een kleine groep soorten (bijv. nauwe korfslak, platte schijfhoren en tonghaarmuts) wordt pas structureel onderzocht vanaf 2004. Over het algemeen geldt dat de verspreiding van soorten goed bekend is. Inschattingen van populatiegroottes zijn uit het verleden vaak niet beschikbaar. Hierdoor zijn niet voor alle beschermde soorten al trends beschikbaar ten opzichte van de referentiedatum. In dergelijke gevallen is vaak de verspreiding van de soort in een Natura 2000-gebied als nulmeting vastgelegd (in plaats van aantallen) en wordt deze vergeleken met de verspreiding in daaropvolgende perioden.

Data openbaar maken

De provincie maakt natuur- en omgevingsdata op verschillende manieren openbaar. Verspreidingsdata uit provinciale monitoring en SNL-monitoring worden, na validatie door externe experts, gepubliceerd in de Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF). Vegetatie- en habitatkarteringen worden eveneens gecontroleerd en gevalideerd en vervolgens beschikbaar gesteld via de Nationale Databank Vegetatie- en Habitatkarteringen (NDVH).

Daarnaast beschikt de provincie Zuid-Holland over een eigen vegetatiemeetnet, waar op vaste locaties elke drie jaar metingen worden uitgevoerd. Deze gegevens worden opgeslagen in een provinciale database. Via het Dinoloket wordt informatie ontsloten over de ondergrond, zoals bodem, waterbodem en grondwater. Via het Informatiehuis Water en het Waterkwaliteitsportaal³ worden gevalideerde waterkwaliteitsgegevens van waterschappen openbaar en inzichtelijk gemaakt. Door deze werkwijze zijn de gegevens betrouwbaar, transparant en breed beschikbaar voor beleid, beheer en evaluatie.

Ten behoeve van beleidsdocumenten zoals evaluaties en Natura 2000-beheerplannen wordt data omgezet naar informatie. Uit verspreidingsgegevens en tellingen worden trends afgeleid. Gegevens over ondergrond en water worden gebruikt voor de landschapsecologische systeemanalyses (LESA) die onderdeel zijn van de Natura 2000-beheerplannen. Op basis van de data en analyses daarvan worden conclusies getrokken (bijvoorbeeld over bijsturing van beheer) en worden maatregelen geformuleerd. Ook organisaties als CBS⁴, Sovon Vogelonderzoek Nederland⁵, FLORON⁶ verwerken (op landelijk niveau) data en maken analyses van data inzichtelijk. De data uit NDFF zijn niet alleen via het NDFF op te zoeken, maar ook ontsloten via verspreidingskaarten⁷.

Landelijke ontwikkelingen: Verbeterprogramma VHR monitoring

De huidige monitoring van natuur en omgevingscondities in Nederland is nog niet volledig, uniform en actueel genoeg om te voldoen aan de verplichtingen van de Vogel- en Habitatrichtlijn. Voor veel drukfactoren en abiotische omstandigheden ontbreken landelijke meetnetten, of sluiten bestaande meetnetten onvoldoende op elkaar aan. Om dit te verbeteren is in 2022 het Verbeterprogramma VHR-monitoring (VVM) gestart. Het programma loopt tot 2030.

In het VVM werken de provincies en het Rijk samen met soortenorganisaties, terreinbeheerders, boerennatuur, het Centraal Bureau voor de Statistiek en Wageningen Environmental Research aan de ontwikkeling van één uniform, landelijk dekkend monitoringssysteem. Dit moet leiden tot complete en betrouwbare natuurdata voor de doelen van de Vogel- en Habitatrichtlijn en input voor rapportages en verantwoording aan Rijk en de Europese Unie.

Binnen het VVM zijn er drie programmalijnen: natuurmaatregelen, omgevingscondities en doelbereik (zie onderstaande afbeelding). Onder deze programmalijnen hangen werkgroepen, waarin onder

³ <https://www.ihw.nl/waterkwaliteitsportaal-en-aquo-kit>

⁴ <https://www.cbs.nl/nl-nl/maatschappij/natuur-en-milieu>

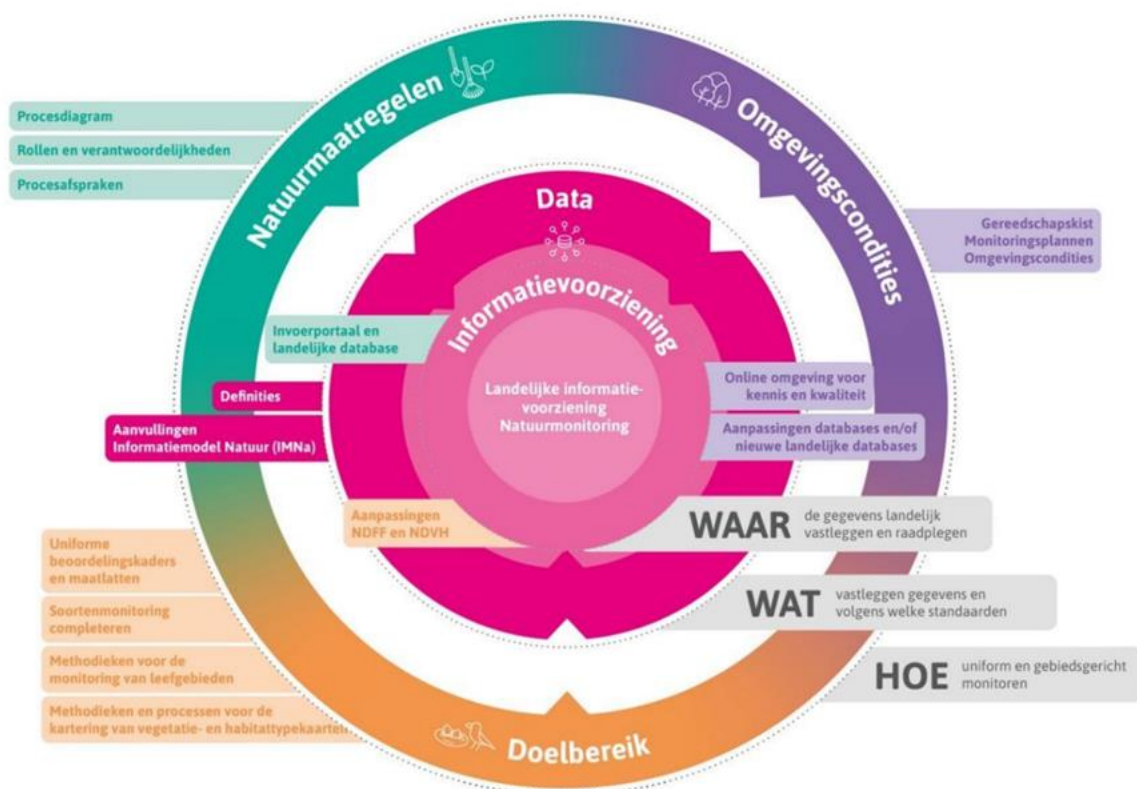
⁵ <https://stats.sovon.nl/stats/gebieden>

⁶ <https://www.floron.nl/onderzoek/verspreidingsonderzoek>

⁷ <https://www.verspreidingsatlas.nl/>

meer de provincies zijn vertegenwoordigd. Het VVM heeft al een aantal belangrijke producten voor monitoring opgeleverd. Hieronder zijn kort de tot nu toe opgeleverde producten samengevat:

- Handreiking omgevingscondities: handreiking voor het opstellen van een goed monitoringsplan voor omgevingscondities.
- Kennisomgeving omgevingscondities: deze biedt ondersteuning bij het maken van een monitoringsplan voor de omgevingscondities.
- Drukfactorenlijst: welke drukfactoren zijn voor welk habitatype van belang en welke abiotische indicatoren kunnen gebruikt worden om deze te monitoren.
- Meetnetoverzichten: in 2024 heeft het VVM een eerste inventarisatie gedaan naar alle soortenmeetnetten, zodat zo efficiënt mogelijk gebruik gemaakt kan worden van bestaande meetnetten.
- Ontwikkeling methodiek bepalen leefgebied van soorten (pilot): Er wordt een methodiek ontwikkeld waarmee begrenzing en kwaliteit van de leefgebieden van VHR-soorten op een uniforme, navolgbare, gedragen en ecologisch relevante wijze landelijk (binnen en buiten Natura 2000) in kaarten gevat kan worden. Momenteel bevindt dit zich in de pilot-fase.

Kosten voor monitoring

Tijdens het opstellen van de Natuurdoelanalyses (2019-2021) is gebleken dat de op dat moment gangbare natuurmonitoring op een aantal punten nog tekort schoot. Zoals eerder in deze brief aangegeven, wordt er zowel landelijk (VVM) als provinciaal (monitoringsplannen Natura 2000) hard gewerkt aan de verbetering van de monitoring. Hieruit volgt ook een extra opgave voor met name

abiotiek/omgevingscondities. Een extra opgave betekent ook extra kosten. Zodra de eerste monitoringsplannen zijn opgesteld, kan er ook een inschatting van de (extra) kosten worden gemaakt. Vervolgens zal in beeld moeten worden gebracht of er voldoende budget beschikbaar is en of er een eventuele prioritering benodigd is.

In een brief aan de Tweede Kamer⁸ over het Vervolgpakket Nederland van het slot heeft het kabinet structureel 25 miljoen euro per jaar toegezegd voor natuurmonitoring. Voor 2026 is 2,3 miljoen euro beschikbaar voor de gezamenlijke provincies voor uitvoering van het VVM (o.a. opstellen monitoringsplan omgevingscondities), waarvan € 166.290,- voor Zuid-Holland. Deze middelen worden via het provinciefonds verdeeld en kunnen via de begroting door uw Staten beschikbaar gesteld worden om de extra kosten van natuurmonitoring te dekken. Op korte termijn zullen Gedeputeerde Staten in de Voorjaarsnota met een voorstel komen hoe we deze middelen in 2026 willen besteden. Op wat langere termijn zullen Gedeputeerde Staten met een begrotingsvoorstel komen voor de structurele kosten van de aangepaste monitoring, op basis van de monitoringsplannen.

Afsluitend

Deze brief geeft invulling aan de toezegging LG/T2025.039. Wij verzoeken u om deze als afgedaan te beschouwen. Daarnaast wordt geadviseerd om moties 1596 en 1647 als afgedaan te beschouwen.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland,
secretaris,

voorzitter,

drs. M.J.A. van Bijnen MBA

mr. A.W. Kolff

⁸ https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2025Z16985